

18+

Едвард Олди

Коза

или

Ко је

Силвија?

Режисер: Егон Савин

Коза или ко је Силвија?

Едвард Олби

Редитељ: **Егон Савин**

Превод: **Андрија Сеифриед**

Драматург: **Александар Милосављевић**

Сценографкиња: **Марија Калабић**

Костимографкиња: **Лана Цвијановић**

Сценски говор: **др Дејан Средојевић**

Асистенткиња редитеља и интервенције на преводу: **Тамара Кострешевеић**

Уметнички сарадник сценографкиње: **др Младен Стојановић**

Асистенткиња костимографкиње: **Миња Давидовић**

Играју:

Борис Исаковић

Јасна Ђуричић

Ненад Пећинар

Александар Сарапа

Инспицијенти: **Срђан Стојновић** и **Снежана Радованов**

Суфлерка: **Наташа Барбир**

Организаторка: **Милена Јовић**

Представа траје: 1 сат и 35 минута

Прва проба: 06. мај 2025, у VIP салону

Премијера: 15. новембар 2025. године, на сцени „Пера Добриновић“

Реч редитеља

Егон Савин

НЕСАВРШЕНИ ПОЈЕДИНАЦ У СУДАРУ С АМЕРИЧКИМ СНОМ

Америчка драма припада реализму и критичком, субверзивном односу према АМЕРИЧКОМ СНУ. Основни садржај америчког сна заправо је сан о „успеху, богатству и срећној породици“.

Као да сви највећи амерички писци пишу исту драму, а у њеном средишту је аутсајдер којем је амерички сан недостижан.

Едвард Олби је жестоки критичар америчког сна; он показује силовитост пресије овог мита на човека, на појединца.

Успех америчке драме у целом свету је недвосмислен управо због њене субверзивности. Олби се усудио да такне оно што је недодирљиво. Показао је немоћ, несавршеност и неспособност појединца који покушава да досегне идеале The American Dream-а.

Симпатијом за ликове на ивици друштва, за све који су изопштени из конзервативног света, субверзивне Олбијеве драме показују да је могуће волети себе, макар и несавршено, неподобно!

Драматуршка белешка

Александар Милосављевић

РАЗБИЈАЊЕ ТРАГЕДИЈЕ КАО (ПОСЛЕДЊЕГ УТОЧИШТА) УТОПИЈЕ

Један од најзначајнијих савремених америчких драматичара, Едвард Олби (Edward Albee, 1928. – 2016), је за комад *Коза или ко је Силвија?* добио, трећи пут у каријери, престижну награду „Тони“ (најбоља драма за 2001. годину), док је за Пулицерову награду номинован 2002. (признање које је претходно већ три пута освајао). Разуме се да је *Коза* одмах постављена на Бродвеју, а главну улогу је одиграо Бил Пулман (Bill Pullman).

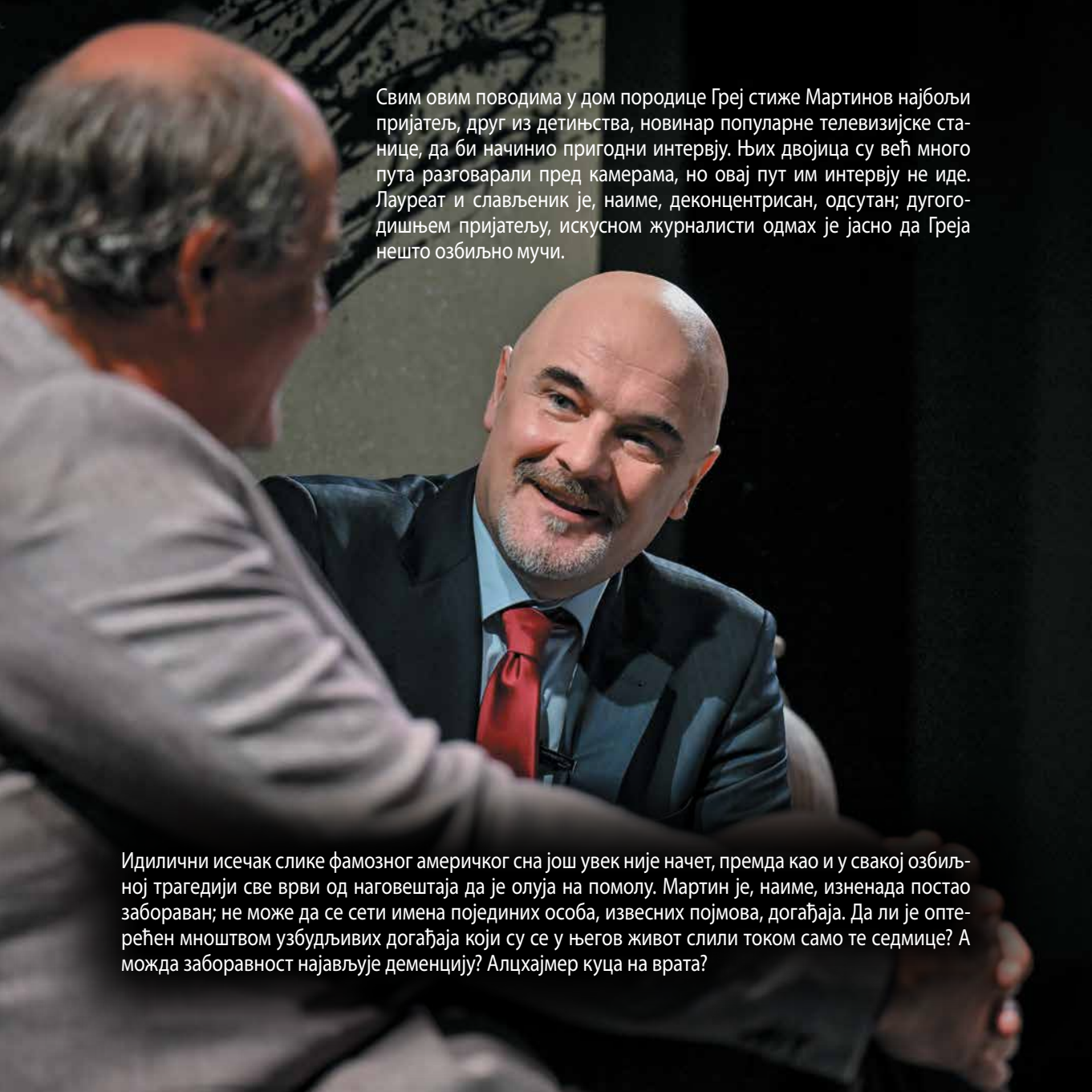
Шта нам својом *Козом* поручује славни Олби? На који начин, после драма као што су *Зоолошка прича* (1959), *Ко се боји Вирџиније Вулф?* (1962, филм 1966), *Смрти Беси Смиџ* (1960) или *Три високе жене* (1994), наставља да деструира идиличну представу о фамозном идеалу малограђанске Америке. Већ на први поглед пада у очи да се аутор у наслову драме поиграва стиховима песме *Ко је Силвија?* преузете из комедије *Два виџеза из Вероне* у којој Шекспир варира један од својих омиљених мотива – травестију, но читаоцу *Козе* намах постаје јасно и да се Олби не позива на тај мотив да би указао почаст Елизабетанцу. И овде, као и у *Ко се боји Вирџиније Вулф?* или *Америчком сну*, кроз ситуације чији су актери јунаци сломљени кризом средњих година, он заоштрава сатиричну оштрицу драмске приче и разара мит о „америчком сну“. Уосталом, у једној од кључних сцена *Козе* није тешко препознати алузију на сурови обрачун брачног пара из *Ко се боји Вирџиније Вулф?*, као и потребу да се изнова враћа проблему односа у браку (*Брачна игра*).

Чему можемо да се надамо када нам писац, на основу обиља најужаснијих искустава каква му је дарежљиво понудила целокупна досадашња повест човечанства, већ на самом почетку комада представи савремену срећну, имућну породицу успешних људи који једни друге неизмерно воле и уважавају? Наравно, можемо да очекујемо много тога невероватног, па и бизарног, али свакако нећемо гајити илузију да ће идилична слика с почетка дела остати до краја цела. Наиме, и Олбијеве читаоце је минуло столеће научило да ништа није онако како на први поглед изгледа. Јер, упозоравао је још одавно Толстој, ваља посебно бити опрезан кад се у жижи интересовања писца нађу – срећне породице.

У драми *Коза Олби* иде и даље од Толстоја. Његов главни јунак, светски угледан амерички архитекта, вољени муж и обожавани отац стекао је прилику да, попут Ле Корбизјеа, осмисли јединствени пројекат Светског града вредан на стотине милиона долара, а управо је добио и престижно признање које је у свету архитектуре еквивалент Нобеловој награди. И све то у истој седмици, у којој главни лик, уважени архитекта Мартин Греј, иначе „честит, либералан, исправан, талентован, славан, благ човек“, прославља педесети рођендан.

Свим овим поводима у дом породице Греј стиже Мартинов најбољи пријатељ, друг из детињства, новинар популарне телевизијске станице, да би начинио пригодни интервју. Њих двојица су већ много пута разговарали пред камерама, но овај пут им интервју не иде. Лауреат и слављеник је, наиме, деконцентрисан, одсутан; дугогодишњем пријатељу, искусном журналисти одмах је јасно да Греја нешто озбиљно мучи.

Идилчни исечак слике фамозног америчког сна још увек није начет, премда као и у свакој озбиљној трагедији све врви од наговештаја да је олуја на помолу. Мартин је, наиме, изненада постао забораван; не може да се сети имена појединих особа, извесних појмова, догађаја. Да ли је оптерећен мноштвом узбудљивих догађаја који су се у његов живот слили током само те седмице? А можда заборавност најављује деменцију? Алцхајмер куца на врата?

Стиви, Маринова поносна, заљубљена и вољена супруга, у једном часу ће се запитати: „Шта је, је ли то сад она слутња? Осећај да је све у реду, поуздан је знак да ништа није у реду, да нас чека неко велико зло? Је ли тако?“, а не задуго потом сам Мартин ће, истина у шаљивом тону, најдиректније саопштити у чему је његов проблем.

Олби вешто „води“ радњу комада; он никуда не жури, допушта својим драматис персонама да се размахну у својој срећи, али и да се прже на тихој ватри више или мање далеких рђавих слутњи, баш као што и публику лагано увлачи у токове шокантне приче.

Успут, готово необавезно, сазнајемо и да је Мартинов и Стивин седамнаестогодишњи син геј, но одмах нам је јасно и да у савременом свету цивилизованих људи, „честитих, либералних, исправних, талентованих, славних, благих“, тај податак сам по себи нема неку велику тежину, да је синовљева хомосексуалност пре чињеница која сведочи о степену еманципације свести и политичкој коректности родитеља, него што говори о евентуалним проблемима младе душе или његове породице.

Како интервју смалаксава, а разговор између пријатеља губи формални карактер, тако Олбијева драма постаје све интензивнија. Новинару убрзо постаје јасно да Мартин крије неку опаку тајну, као и да она мора да има везе с љубавном авантуром. У свету у којем живимо одавно функционише опште место по коме је управо љубавни живот тачка у којој се једино може да „отвори“ човекова интима и у којој се прелама његова судбина.

Пријатељ наставља с притисцима на архитекту да напoкoн каже шта га мучи. Овај као да се недо-вољно енергично одупире том захтеву, као да је већ дубоко у себи преломио одлуку и решио да проговори. И тада настаје – слом.

Олби, међутим, бира крајње необичан, премда драмски ефектан начин да открије Мартинову велику тајну. Он драматуршки разиграва ситуацију као да исписује водвиљске дијалоге, уводећи фотографију загонетне Силвије коју је познати архитекта случајно „упознао“. Трагајући за „утопијом“ Мартин је далеко од градске вреве и обавеза свакодневице, на моменат дистанциран од идиличне слике своје породице и властитог професионалног успеха, изненада набасао на оно што је заправо дуго за себе, можда и несвесно, тражио. Неће то бити једра плавуша раздрљене кошуље са сламком међу зубима, како је претпоставио његов пријатељ Рос, него Силвија – коза. Овај пут се Олби неће иронично поигравати реалним ситуацијама из живота доводећи их на саму границу апсурда, као што је то својевремено чинио у *Зоолошкој њрици*, нити ће своје драмске јунаке до краја загњурити у дубине жестоких (само)преиспитивања, као што је то демонстрирао у *Ко се боји Вирџиније Вулф*, него ће списатељски храбро закорачити стазом што кривуда између невероватне ситуације лишене призива фантастике, с једне стране, и мрачних простора човекових унутрашњих ломова, с друге.

У *Кози* Олби не барата апсурдом који ваља градити драматуршки спретно, као у *Зоолошкој љричи*, него у самом животу смело проналази елементе апсурда који, међутим, неће еруптивно, иако очекивано, грунути једне бурне и пијане ноћи, као у *Вирџинији Вулф*, него ће тихо испливати на површину дана усред несумњиве идиле у потпуности реализованог америчког сна. А кад апсурд једном избије на површину и постане „чињеница из живота“, више га није могуће сакрити, с њим даље ваља живети. Проблем је у томе што се претходно с тим апсурдом треба суочити.

Специфичан Олбијев хумор разара површинске слојеве апсурдом натопљене свакодневице и попут киселине раствара епител идиле која није била само привид. Њу су актери драме истински доживљавали као рај на земљи, тек нејасно слутећи да изван тог оквира постоји нешто што ваља дефинисати појмом утопија. А сада, пошто је утопија досегнута, када је начињен пун круг, силина реализоване утопије ретроактивно ће да уништи све: не само оно што је било, него и оно што ће да уследи.

Апсурд, како га третира Олби, може у исти мах да буде извор хумора али и да сугерише осећање трагике; он нема намеру, а ни потребу, да се бави баналном критиком стварности, оновремене стварности, или да се поиграва горчином као једним од темељних осећања света. Олбија не занима „случај“ успешног, приватно и професионално оствареног грађанина који води љубав са козом да би пласирао метафору која се тиче стања духа америчке нације, одређеног друштвеног слоја или категорије људи, него жели да начини оштар рез преко лица привлачне стварности која прети да се наметне као оквир за слику идеалног света у којем све савршено функционише и који има бити прихваћен као једино могућ.

У том контексту можда најбољније сазнање с којим се Мартин Греј суочава – болно колико и спознаја да је у кози Силвији, у „оним“ њеним очима, у „изразу пуном поверења“ и „топлом даху“, нашао више разумевања и људскости но у дотадашњим односима с онима који су му најближи – постаће свест да и у овако драматичној ситуацији, у којој се распада читав универзум његове породице, свако од њих – и супруга Стиви, и син Били, па и пријатељ Рос – искључиво мисле на себе. Они његову личну драму понајпре пропуштају кроз призму властитих судбина, очекивања и разочарања.

У исти мах, по механизму ланчане реакције, првобитни себични доживљај Мартинове трагедије иницираће осећај самосажалења, преиспитивања властитих живота, али у контексту Мартиновог тек откривеног „греха“, његовог напрасног „лудила“, без суштинске (само)анализе и потраге за преиспитивањем властите одговорности, па и без идеје да је дотадашњи начин живота свакога од њих могао да провоцира „аферу“.

Стиви ће, тако, пожелети да се цео тај дан у којем је сазнала страшну истину о „љубавници“ свога мужа попут филма премота у назад, да се читав њихов живот врати до нулте тачке, да буде сведен на првобитно стање, као да се ништа није догодило. Били ће, не без патетике, сугерисати оцу да је баш он одговоран за његово сексуално одређење, док ће новинарско искуство навести Роса да констатује како је истину о Мартиновом сексуалном животу морао да саопшти породици јер би славног архитекту свакако једном неко угледао у стаји са спуштеним панталонама. Једном покренути чочак „великог механизма“ истине о суштинској позицији савременог човека није, међутим, могуће више зауставити.

Маринова „срамна истина“, без обзира на то да ли је део паничне подсвесне потребе да утекне из стварности у којој се ко зна од када осећао нелагодно, или је резултат пројекције коју генерише болесни ум, или је логична последица дефинитивног разбијања свих норми и конвенција савременог човека и парадигма свеопштег хаоса и слома свих вредносних система, провоцираће Библијеве најскривеније пориве према оцу, довешће Роса у ситуацију да избрише и последње границе између лојалности према пријатељу и осећања професионалне дужности својствене новинару, док ће Стиви поступити на начин својствен јунакињама античких трагедија: преклаће супарницу, а њен леш ће бацити пред мужа. Разуме се, Стиви ће то учинити у складу са „светим“ правилом античке трагедије – изван сцене.

Тако се у часу распао свет, небо се срушило на главе Олбијевих драмских јунака, а то се догодило управо на начин достојан врхунске драмске традиције. Једноставним питањем које је поставио (да ли је у реду заљубити се у животињу и с њом водити љубав), фотографијом безазлене козе, Олби је у парампарчад разбио илузију о комплетном погледу на свет, о америчком сну као шареној лажни намењеној средњем слоју америчког друштва (да ли данас само америчког?), малограђанску утопију која се пројектује на све слојеве друштва, слику савшеног брака и идеју толерантног либералног погледа на свет. С том сликом разбијен је и много већи рам – илузија о глобалној срећи коју је могуће постићи поштовањем извесних правила. Утопија давно зачета пусеновским призорима Аркадије, продубљивана моровским маштаријама и радикалним друштвеним пројектима с краја 19. и током прве половине 20. столећа, глорификована шездесетосмашким митовима, сада је, на почетку новог миленијума, препозната у свој својој наказности.

Било из ког разлога да је „искочио“ из система, макар то било и из најљудскијих, очајничких побуда да поново, барем и у даху животиње, препозна елементарно разумевање, Мартинов објективни грех је у томе што је покренуо ланац зла. Исконског, човеку вазда својственог, никаквим цивилизацијским достигнућима угроженог зла.

Зато ће Стиви у једном часу с разлогом поставити питање: „Мартине, да ли си икада помислио да ћеш једног дана да се вратиш из тог свог велелепног живота, да ћеш ући у дневну собу, и схватити да више немаш живот“.

И заиста, за Мартина, Стиви и Библија, баш као и својевремено за Едипа, Јокасту или Креонта и Антигону, као за Медеју која је поклала властити пород да би се осветила Јасону, живота више нема. Ни у дневној соби, ни изван ње.

Реч асистенткиње редитеља

Тамара Косћрешевић

ПРЕДСТАВА КОЈА ПОСТАВЉА ПРАВА ПИТАЊА

Прилику да радим на представи *Коза или ко је Силвија?*, доживљавам као наставак студија режије. Имала сам привилегију да посматрам рад великих, остварених уметника на комаду који је по својој структури савршен, а по садржају изазован и контраверзан. На већини проба десило се да доживљавам снажне изливе емоција, као да већ гледам готову представу. То само говори о интензитету и природности игре коју Јасна и Борис доносе, а Александар и Ненад их дивно подржавају у улогама сина и најбољег пријатеља.

Учествовање у оваквом процесу, колико год да је моја улога у томе мала, има велики одјек у мом бићу. Веровања сам да се ништа не дешава случајно и да је ово искуство велики камен темељац за мој даљи рад и уметнички развитак. Јасна и Борис умеју да уздрмају уљуљкане конвенције које су се неприметно успоставиле иза кулиса и да читав позоришни организам врате на пут истине, дисциплине и посвећености.

Са Сарапом и Ненадом сам већ имала прилику да радим и радовала сам се што су део поделе будући да добро знам колики капацитет имају.

Егон одише искуством и већ јасном визијом представе, поткрепљеном изванредним познавањем психологије, посебно Фројда и Јунга. Имала сам прилику да кроз њега видим како изгледа оправдано редитељско самопоуздање, сигурност у властито осећај и да одмерим колику разлику у игри прави прецизна и савршено тачна редитељска индикација. Чини ми се да је Егонов начин рада математички прецизан, јер толико добро познаје технике говора, покрета, симбола... И баш због свега тога он може јасно да предвиди како ће сваки од тих детаља утицати на гледаоца, тачније он користи сва средства да изазове управо оно што жели и што зна да је тачно, што је очишћено од вишкова и неистина. Приступ глуми у овој представи потпуно је филмски.

Уверена сам да ће овај наш рад код публике бити вољена представа јер је њен квалитет неоспорив. Ово је студија о људским односима, о врстама љубави, о томе шта је то неприхватљиво и ЗАШТО, у нашој цивилизацији која је толико настрана.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

НОВИ САД

Позоришни трг 1, 21101 Нови Сад
Телефон: 021/ 6621 411 (централа)

За издавача / ДРАГАНА МИЛОШЕВИЋ, в. д. управника
УЈ Драма / НИКОЛА ПЕЈАКОВИЋ, директор

Уредник / НИКОЛИНА ЂУКАНОВИЋ
Обликовање / СОЊА ВИДАКОВИЋ САВИЋ
Фотографије / МАРИЈА ЕРДЕЉИ
Графички уредник / ЂОРЂЕ ЛАБАТ
Компјутерски слог / ЉИЉАНА БИЛБИЈА

Штампа / BiroGraf Comp doo, Земун
Тираж 500

165. сезона 2025/2026.

www.snp.org.rs

